

مقدمه

سپاس خدای را که به ما توفیق داد تا بتوانیم علیرغم مشکلات فراوانی که بعد از حمله ۶ آبانماه به دفتر نهضت آزادی ایران داشته و داریم، دفتر دوم از جلد نهم اسناد نهضت آزادی ایران را منتشر سازیم. این مجموعه شامل بخش پنجم از اسناد نهضت آزادی ایران و مربوط به سالهای ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۷ یعنی اسنادی پیرامون «جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر» می باشد.

اندیشه تاسیس «جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر» بدنبال پایمال شدن حقوق و آزادیها از طرف رژیم پهلوی از یکطرف و اعلام سیاست حقوق بشر دولت کارتر، در اوایل سال ۱۳۵۶ در ایران مطرح شد. در شرایطی که خفقان و فشار سراسر ایران را فرا گرفته و همه مبارزین چه در زندان و چه در تبعید زیر فشار شدید استبداد شاهنشاهی قرار داشتند و حرکت‌های مسلحانه سالهای ۱۳۵۰ به بعد وحشیانه و با شدت سرکوب شد و تشکیلات آنها عملاً از هم گسیخته بود، جمعی از مبارزین قدیمی فکر «حقوق بشر» که بمنظور جبران شکست مفتضحانه آمریکا در ویتنام از طرف کشورهای بزرگ صنعتی جهان و برای حفظ قدرت و توسعه اعتبار و منافع خود در دنیا مطرح شده بود، بعنوان وسیله و محملی برای بیان موارد نقض حقوق بشر در ایران و بازگو کردن ددمنشی‌های رژیم و دردهای مردم و نهایتاً بازکردن فضایی که در آن نیروهای فعال بتوانند به مبارزه خود با رژیم ادامه دهند، انتخاب کردند.

جمعی از سران و اعضای نهضت آزادی ایران از موسسین این جمعیت بودند که برای تحقق اهداف آن فعالانه مشارکت داشتند. اگر چه بعضی از موسسین جمعیت از ابتدای سال ۱۳۵۶ اقداماتی در جهت تحقق اهداف جمعیت بعمل آورده بودند، لکن فعالیت رسمی آن در تاریخ ۱۶ آذرماه ۱۳۵۶ با ارسال نامه‌ای از سوی ۲۹ تن از شخصیت‌های مبارز روحانی شامل اساتید دانشگاه، حقوقدانان، نویسندگان و سایر مبارزین سرشناس بعنوان موسسین جمعیت، به دبیر کل سازمان ملل متحد، آغاز شد. این جمعیت از آن زمان تا ۲۲ بهمن ماه ۱۳۵۷ و پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تشکیل دولت موقت بفعالیت خود ادامه داد.

«جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر» در طول ۱۴ ماه فعالیت خود توانست منشا خدمات نسبتاً موثر و با ارزشی در هموار کردن راه برای گسترش مبارزات مردم و گروهها و وسیله‌ای برای تدارک انقلاب باشد. در جبهه داخلی موفق گشت با افشای ماهیت رژیم استبداد شاهنشاهی بویژه انعکاس وسیع وضع زندانیان سیاسی و دادخواهی آنان و شخصیت‌های تبعیدی و خانواده‌هایشان و گزارش اقدامات وحشیانه و ضدبشری رژیم در کشتار مردم و تخریب شهرها به مقامات مسئول و در سراسر جهان و... جو ترس و رعب و وحشت را بشکند. و در جبهه خارجی توانست با انتشار وسیع اوضاع ایران و جلب توجه شخصیتها و سازمانهای جهانی تبلیغات رژیم شاه و رسانه‌های وابسته بین المللی را خنثی ساخته با کنار زدن انقلاب دروغین مردم دوستی و پیشرفت‌های کاذب و قرار دادن ایران در آستانه تمدن بزرگ! چهره واقعی رژیم استبدادی و وابسته ایران و مظلومیت و حقانیت مبارزات مردم قهرمان ایران را بدنیا نشان دهد.

اقدامات این جمعیت و فعالیت سایر مبارزین در خارج از کشور، بدون تردید از عوامل موثری بود که قبل از مسافرت امام خمینی در آبانماه ۱۳۵۷ به پاریس زمینه را برای توجه وسیع و بی سابقه مردم دنیا به نظرات ایشان بعنوان رهبر مبارزات ملت ایران فراهم ساخت.

جمعیت طی نامه مورخ ۵۶/۹/۱۶ به عنوان دبیر کل سازمان ملل متحد ضمن برشمردن موارد نقض حقوق بشر در ایران و مظلوم و تجاوزات رژیم شاه دیدگاه خود را در موارد حقوق بشر چنین توصیف می‌کند:

« ... اجرا و رعایت حقوق بشر لازمه رشد و اعتلا شخصیت انسانهاست و محیط اجتماعی و سیاسی مملکت ما در یکربع قرن اخیر در جهت نفی آزادی و شخصیت افراد تحول یافته و این تحول زائیده حکومت خود سرانه فردی و نتیجه آن اختناق عمومی و سلب حیثیت ذاتی هموطنان است.»

در همین نامه برای نشان دادن یکی از موارد نقض حقوق بشر به گفته شاه بهنگام اعلام حزب واحد رستاخیز اشاره شده است.

«کسانیکه عضویت حزب واحد رستاخیز را نپذیرند خائن و بیوطن شناخته می‌شوند و باید کشور را ترک کنند و یا هیچگونه توقعی از دولت نداشته باشند.»

جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر در نامه‌ای بعنوان محمد رضا شاه در تاریخ ۱۳۵۷/۲/۱۱ چنین می‌نویسد:

«در هر حال وظیفه الهی و وجدانی و قانونی خود میدانیم مطالب ذیل را مستقیماً باستحضار اعلیحضرت که کلیه اختیارها و انتصابها و فرمانها که بر خلاف صریح قانون اساسی و بدیهی‌ترین اصول آزادی سیاسی در قدرت انحصاری خود قرار داده‌اند و بنابراین منطقی‌گانه مسئول جریانهای مملکت و عملیات دولت می‌باشند برسانیم.»

«انقلاب سفید، دموکراسی رستاخیزی در تمدن بزرگ که اعلیحضرت دائماً نوید می‌دهند و محصولش خفقان و آزار و زندان و شکنجه و کشتار از یکطرف و نابسامانیها و تنگناهای کمرشکن و از بین رفتن تولیدات ملی از طرف دیگر است، چه ارزشی برای ملت ستمدیده ایران دارد؟»

علاوه بر نامه پراکنی و تظلم، جمعیت در اقدامات عملی مبارزه نیز شرکت داشت. یکی از اقدامات چشمگیر آن مطرح کردن برنامه راهپیمائی عمومی در روز حقوق بشر است که در اثر تصادف این روز با تاسوعای حسینی (مورخ ۵۷/۹/۱۹) و زنده شدن خاطره حق‌کشیهای امویان و حق‌جوئی حسینیان باشکوه بی‌سابقه‌ای برگزار شد.

بدنبال کشتار وسیع ۱۷ شهریور ماه (جمعه سیاه) و حاکمیت مستقیم نظامیان و اتخاذ سیاست وحشت و خشونت، جو رغب و ترس بیشتری حاکم شد و مبارزات شکل مخفی‌تری بخود گرفت. بطوریکه اجتماعات عمومی و علنی مشابه اجتماع عید فطر و راهپیمائیهای بعدی آن امکان پذیر نبود. اگر اجتمعات و اعتراضات موضعی شکل میگرفت بشدت بخاک و خون کشیده می‌شد. برگزاری راهپیمائی تاسوعا و تکرار آن در روز عاشورا سرآغاز تحول جدیدی در روند مبارزات مردم و گسترش آن گردید.

جمعیت ابتدا مبدا راهپیمائی را از مقابل ساختمان دادگستری مقصد آنرا دفتر جمعیت واقع در ابتدای خیابان قبا (شهرزاد سابق) در شمال حسینییه ارشاد اعلام کرد. ولی پس از اعلام راهپیمائی توسط مجاهد نستوه حضرت آیت الله طالقانی (ایشان از راهپیمائی جمعیت اطلاع نداشتند) و تشکیل کمیته برگزاری راهپیمائی با شرکت نمایندگان آیت الله طالقانی، جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر، روحانیت مبارز تهران، نهضت آزادی ایران، انجمنهای اسلامی مهندسين، پزشکان و معلمان، جبهه ملی و جمعیت حقوقدانان ایران که بمنظور ایجاد هماهنگی در راهپیمائی تشکیل شد، مبداء راهپیمائی ده نقطه اصلی شهر و مقصد میدان آزادی (شهید سابق) تعیین گردید. همین کمیته راهپیمائی روز عاشورا را نیز تدارک و اداره نمود. در قطعنامه راهپیمائیهای تاسوعا و عاشورا که توسط کمیته برگزاری راهپیمائی تهیه شده بود، چنین می‌خوانیم:

تقارن این روز بزرگ مذهبی که با روز اعلامیه حقوق بشر غنیمت دانسته و اعلام میداریم که نه تنها تامین حقوق فطری و طبیعی بشر از اساسی‌ترین هدفهای جنبش ماست بلکه اسلام خود مبتکر رسمی و حقیقی حقوق بشر بوده است.»

متأسفانه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران کسانی که با نظرات و عقاید موسسین این جمعیت مخالف بوده، جمعیت را مورد سؤال قرار داده و با تحریف سوابق و واقعیتها سیل حملات و تهمت‌ها علیه جمعیت و موسسان آن جاری شد. محور اصلی این حملات این بود که چون سازمان جهانی حقوق بشر به ابرقدرتها وابسته است، بنابراین «جمعیت» نیز که بنام حقوق بشر تشکیل شده است وابسته به ابرقدرتها بوده! و لاجرم! مجری برنامه‌ها و توطئه‌های آنان در جهت ضربه‌زدن و یا به انحراف کشاندن انقلاب اسلامی می‌باشد! ضمن اعتراف به سوء استفاده ابرقدرتها از سازمانهای جهانی باید بگوئیم که «جمعیت» این سازمانها را بعنوان بلندگوئی که بتواند جنایات شاه را بجهان اعلام دارد، بکار گرفت تا ایران را آزاد سازد. در هر حال عملکرد این جمعیت و بخشی از اسناد آن که در این مجموعه گردآوری شده خود می‌تواند پاسخ گویائی به اینگونه حملات باشد.

آیت الله حاج سید ابوالفضل موسوی زنجانی که از موسسین این جمعیت هستند، برای رفع این شبهه در بیانیه خود بمناسبت تشکیل جمعیت می‌نویسند، این جمعیت:

«نه بعنوان اعتقاد به همه مواد منشور حقوق بشر و یا اطمینان به یک عمل موثر از طرف سازمان ملل بلکه

نظر بقانون منطقی جدل (یعنی الزام طرف مناظره به آنچه که خود قبول کرده و تعهد نموده است) ...»

تشکیل گردید.

در هر حال اسناد این مجموعه نشان می‌دهد که «جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر» محمل و بستر بسیار مناسبی برای انجام بسیاری از فعالیتهای لازم در سالهای ۵۶ و ۵۷ در داخل و خارج از کشور بوده است. لحن نامه بسیاری از شخصیت‌های روحانی و سیاسی، که در آن روزگار سیاه به این جمعیت نوشته‌اند، نشانگر آن است که این جمعیت ملجاء و تکیه‌گاه مجاهدان و مبارزان زندانی و تبعیدی بوده و اقدامات آن در جهت کاهش فشار رژیم و فعال‌کردن مبارزین و تشدید مبارزه موثر واقع شده است. بررسی و مطالعه اسناد این مجموعه می‌تواند واقعیتها را بر اهل خرد و تقوی روشن ساخته، گاهی در ثبت صحیح تاریخ معاصر بردارد.

* * *

تذکر این نکته مفید است که آنچه در این مجموعه منتشر می‌شود کلیه اسناد جمعیت نیست زیرا اولاً اسناد و مدارک و اموال «جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر» در حمله ساواک با همکاری فرمانداری نظامی در ساعات منع عبور و مرور در تاریخ ۵۷/۸/۲ رבוده شد، لذا آنچه در این مجموعه گردآوری شده است نمودار بخش کوچکی از عملکرد جمعیت می‌باشد. ثانياً اسنادیکه از گزند این حمله مصون مانده بودند، در هشت فصل تنظیم گردیده بود که متأسفانه آنهم در حمله ۶ آبانماه جاری به دفتر نهضت آزادی ایران، همه آنها بویژه اصل برخی از اسناد که منحصر بفرد بود، برده شد. اسناد موجود بااستثنا فصل هشتم که مربوط به «اقدامات جمعیت در خارج از کشور» می‌باشد در این مجموعه تنظیم شده است. امیدواریم در آینده بتوانیم علاوه بر اضافه کردن اصل اسناد و تکمیل آنها فهرست اعلام و موضوعی را نیز ضمیمه کنیم.

* * *

نهضت آزادی ایران امیدوار است با جمع آوری و ارائه اسناد «جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر» که بخشی از اسناد انقلاب اسلامی ایران است، بوظیفه خود عمل نموده و موجبات رضای خدا و خدمت به خلق را فراهم ساخته باشد.

نهضت آزادی ایران

بهمن ماه ۱۳۶۲